

Allochtonen aan het werk

José Gouweleeuw en Carel Harmsen

Opleidingsniveau is ook voor allochtonen de belangrijkste verklarende variabele voor het al dan niet hebben van werk, en voor het soort beroep dat zij uitoefenen. Deze conclusie kan worden getrokken uit de analyse van gegevens over de allochtone beroepsbevolking in de Nederlandse Volkstelling 2001. Ongeveer 15 procent van de Nederlandse beroepsbevolking bestaat uit allochtonen. In dit artikel ligt de nadruk op de vergelijking van de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse bevolking met de autochtone bevolking. Ongeveer 60 procent van de autochtone bevolking heeft ten minste een havo- of mbo-diploma als hoogst behaald opleidingsniveau. Voor Turken en Marokkanen ligt dit op 20 procent, terwijl Surinamers en Antillianen met ongeveer 40 procent een middenpositie innemen. Bij gelijk opleidingsniveau zijn allochtonen en autochtonen in vrijwel gelijke mate aan het werk en sluit hun beroepsniveau aan bij hun opleidingsniveau. Voorts blijkt dat de tweede generatie het iets beter doet dan de eerste generatie. Het beroepsniveau van vrouwen, ook autochtone vrouwen, ligt lager dan dat van mannen met een overeenkomstig opleidingsniveau. De arbeidsparticipatie van Surinaamse en Antilliaanse vrouwen is hoog, en voor Surinaamse vrouwen zelfs hoger dan die van autochtone vrouwen. Dit vindt zijn oorsprong in de sociale en economische spelfunctie die deze vrouwen in hun gezin vervullen.

1. Inleiding

In 2001 kon ongeveer 18 procent van de bevolking van Nederland worden geclassificeerd als allochtoon, van wie iets meer dan de helft tot de niet-westerse allochtonen behoorde. De belangrijkste niet-westerse allochtone bevolkingsgroepen in Nederland, object van studie in dit artikel, worden gevormd door Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en Arubanen. Tezamen vormen zij ongeveer een derde van de allochtone bevolking van Nederland. In het vervolg van dit artikel worden Antillianen en Arubanen aangeduid als Antillianen.

Nederland heeft een lange traditie in het opnemen van buitenlanders in de Nederlandse maatschappij. De toestroom van buitenlandse arbeidskrachten is echter van relatief recente datum. In de jaren zestig en begin jaren zeventig van de vorige eeuw trokken Nederlandse bedrijven buitenlandse werknemers aan uit landen rond de Middellandse Zee. Een groot aantal mannelijke arbeidskrachten kwam naar Nederland, eerst uit Spanje en Italië, en later ook uit Turkije en Marokko. De arbeidsmigratie van Turken en Marokkanen werd gevolgd door migratie in het kader van gezinshereniging.

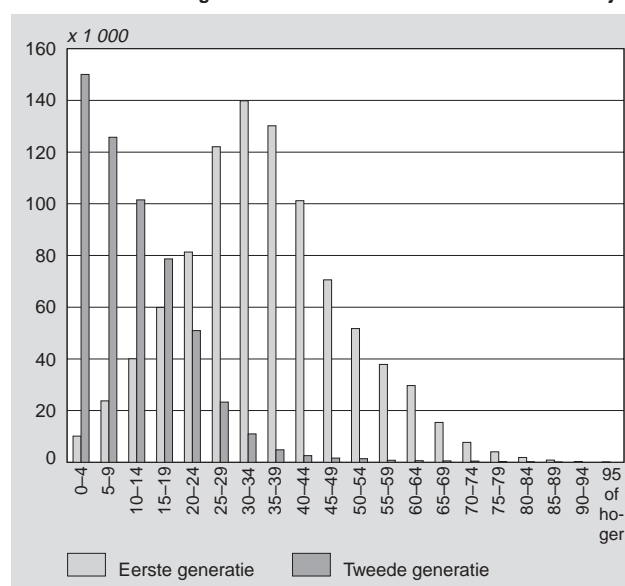
De migratie vanuit Suriname, medio jaren zeventig en begin jaren tachtig, hangt samen met het feit dat Suriname in 1975 onafhankelijk werd. Velen kwamen destijds naar Nederland omdat ze geen vertrouwen hadden in de economische en politieke toekomst van Suriname.

Lange tijd kwamen de meeste Antillianen naar Nederland om te studeren. Vanaf het midden van de jaren tachtig werden economische motieven eveneens een belangrijke factor in de migratie vanuit de Nederlandse Antillen (Harmsen et al., 1991).

In dit artikel wordt de potentiële beroepsbevolking onder de loep genomen. Om deze reden wordt alleen de bevolking van 15 tot en met 74 jaar in de analyse betrokken. Ongeveer driekwart van de allochtone bevolking valt in deze leeftijdsgroep.

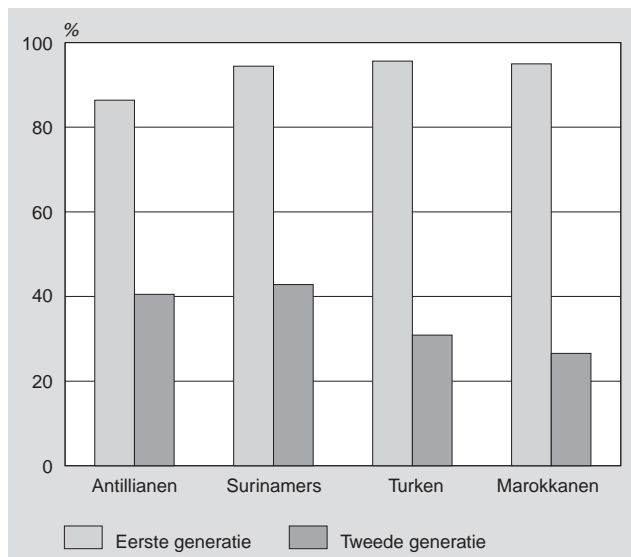
Er bestaat een uitgesproken verschil in leeftijdsopbouw tussen de eerste en de tweede generatie niet-westerse allochtonen (grafiek 1). De tweede generatie bestaat vrijwel geheel uit jonge mensen. Het aandeel van de potentiële beroepsbevolking in het aantal eerste generatie allochtonen is hoger dan het geval is bij autochtonen, terwijl momenteel slechts 30 tot 40 procent van de tweede generatie tot de potentiële beroepsbevolking behoort (grafiek 2). Gezien de jeugdige leeftijdsopbouw van de tweede generatie niet-westerse allochtonen zal een groot aantal van hen de komende jaren toetreden tot de arbeidsmarkt.

1. Eerste en tweede generatie niet-westerse allochtonen naar leeftijd

De in dit artikel gepresenteerde resultaten zijn afgeleid uit gegevens van de Volkstelling 2001. Voor deze volkstelling zijn een veertigtal uitgebreide tabellen geschat. Voor meer informatie over de volkstelling en de hierbij gehanteerde methode wordt verwezen naar Schulte Nordholt et al. (2004). De informatie in dit artikel is deels gebaseerd op de Enquête Beroepsbevolking en betreft daarom ten dele schattingen. In een aantal gevallen konden de gegevens niet worden gepresenteerd als gevolg van een onvoldoende aantal waarnemingen. In Schulte Nordholt et al. (2004) wordt nader op dit aspect ingegaan.

2. Potentiële beroepsbevolking (15–74 jaar) in % van de totale bevolking naar herkomstgroepering

De verdere opbouw van dit artikel is als volgt: in paragraaf 2 wordt het hoogst behaalde opleidingsniveau van eerste en tweede generatie westerse en niet-westerse allochtonen vergeleken met dat van autochtonen. Hierbij wordt in het bijzonder aandacht besteed aan Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. In paragraaf 3 wordt ingegaan op de belangrijkste economische activiteiten. In paragraaf 4 wordt de relatie tussen beroepsniveau en opleidingsniveau onderzocht voor eerste en tweede generatie allochtonen. De soort beroepen van allochtonen komt in paragraaf 5 aan de orde. De laatste paragraaf bevat een discussie over de belangrijkste conclusies.

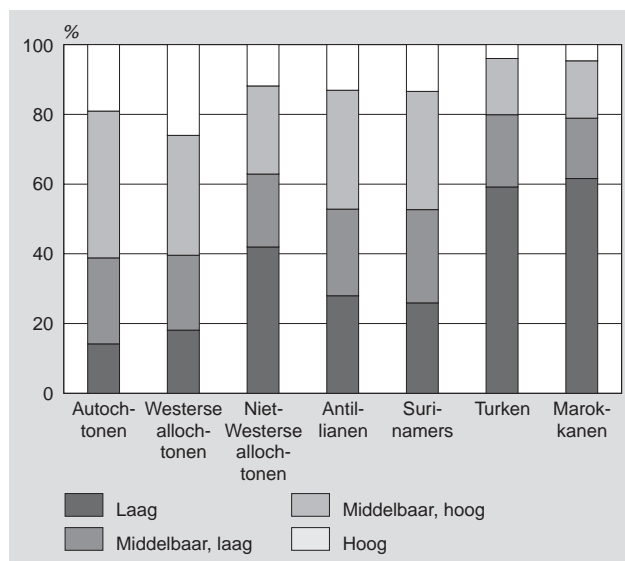
2. Opleidingsniveau van allochtonen

Er bestaat een sterk verband tussen het hoogst behaalde opleidingsniveau en het werk dat wordt verricht. Voor een beter begrip van de positie van allochtonen op de arbeidsmarkt, is het nuttig hun hoogst behaalde opleidingsniveau te vergelijken met dat van autochtonen. In de Volkstelling 2001 is opleidingsniveau van de bevolking geassocieerd volgens de *International Standard Classification of Education (ISCED)*. De ISCED-classificatie loopt van minder dan lagere school (ISCED-0) tot universitair (ISCED-5 en -6). Voor een gedetailleerde beschrijving van de ISCED wordt verwezen naar CBS, (2002). In dit artikel worden vier categorieën opleidingsniveau onderscheiden: laag, middelbaar-laag, middelbaar-hoog en hoog. In de *staat* wordt aangegeven met welke ISCED-niveaus dit correspondeert.

Staat Onderwijsniveaus		
categorie	niveau	omschrijving
laag	ISCED 0/1	Basisonderwijs
middelbaar, laag	ISCED 2	Vmbo, Vbo, Mavo
middelbaar, hoog	ISCED 3/4	Havo, Vwo, (Post-)Mbo
hoog	ISCED 5/6	Hbo, Wo

In de eerste plaats is een vergelijking gemaakt tussen het onderwijsniveau van autochtonen en dat van eerste generatie westerse en niet-westerse allochtonen. Hierbij wordt in het bijzonder gekeken naar Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. Dit is weergegeven in *grafiek 3*. De autochtone bevolking is het hoogst opgeleid, op de voet gevolgd door de westerse allochtonen. Tot de laatste behoort een hoger percentage personen met een hoog opleidingsniveau, maar ook een hoger percentage met een laag opleidingsniveau. Globaal is het hoogst behaalde opleidingsniveau van deze twee groepen vergelijkbaar. Niet-westerse allochtonen hebben een lager opleidingsniveau dan beide groepen.

3. Potentiële beroepsbevolking naar herkomstgroepering (1e generatie) en hoogst behaalde opleidingsniveau

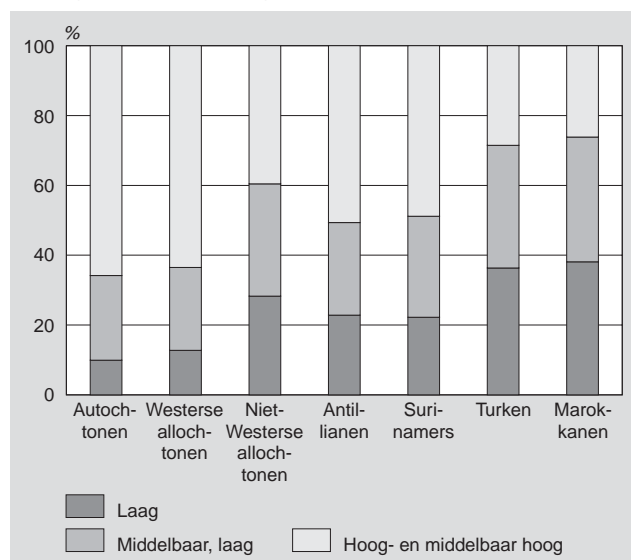

Eerste generatie Turken en Marokkanen hebben gemiddeld het laagste opleidingsniveau. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen. Turkse en Marokkaanse mannen immigrerden vanaf de jaren zestig, toen er in Nederland behoefte was aan arbeidskrachten die tegen een laag loon ongeschoold werk wilden uitvoeren. De veelal gebrekkige beheersing van het Nederlands is hierbij een belangrijke factor. Eerste generatie Surinamers en Antillianen bevinden zich wat betreft hun opleidingsniveau tussen de autochtonen en de Turken en Marokkanen.

Het verschil in opleidingsniveau van de tweede generatie allochtonen met autochtonen lijkt kleiner te zijn (zie bijvoorbeeld Gijsberts, 2003). Zoals grafiek 1 al heeft laten zien, is vrijwel de gehele tweede generatie Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen jonger dan 35 jaar. Voor een goede vergelijking wordt daarom in *grafiek 4* voor alle herkomstgroeperingen alleen naar deze leeftijdsgroep gekeken. De categorie met een hoog opleidingsniveau is niet afzonderlijk opgenomen, omdat er te weinig waarnemingen zijn. Aangezien de tweede generatie niet-westerse allochtonen relatief jong is, hebben de meeste personen hun hbo- of universitaire opleiding nog niet voltooid.

Het algemene beeld van de tweede generatie is vergelijkbaar met dat van de eerste generatie: de autochtone bevolking heeft gemiddeld het hoogste opleidingsniveau, op

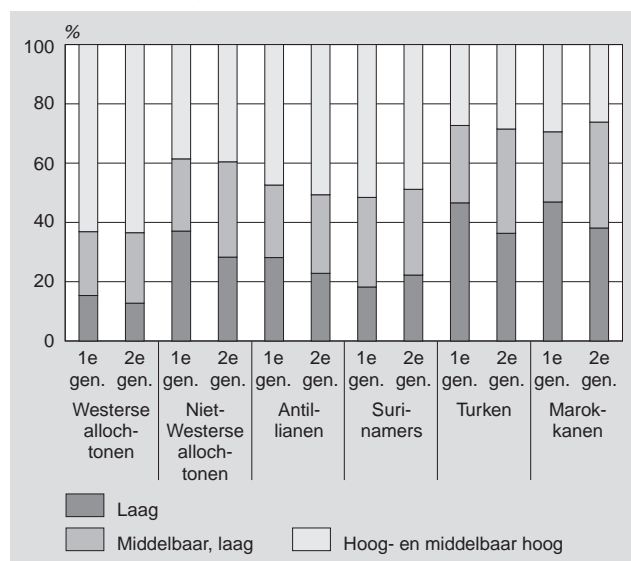
4. Bevolking van 15–34 jaar naar herkomstgroepering (2e generatie) en hoogst behaalde opleidingsniveau

de voet gevolgd door de westerse allochtonen. Turken en Marokkanen hebben het laagste gemiddelde niveau en Surinamers en Antillianen bevinden zich hier tussenin.

Grafiek 5 vergelijkt het opleidingsniveau van eerste en tweede generatie allochtonen onderling. Om tot een goede vergelijking te komen, is wederom alleen uitgegaan van de eerste generatie tot de leeftijd van 35 jaar. De tweede generatie is maar weinig beter opgeleid dan de eerste. Er zijn meer tweede dan eerste generatie Turken en Marokkanen met als hoogst behaalde niveau middelbaar laag onderwijs. Onder de westerse allochtonen heeft de tweede generatie zelfs een lager niveau dan eerste generatie. Het hier geschetste beeld is mogelijk iets vertekend doordat vooral een aanzienlijk aantal tweede generatie allochtonen nog studeert, en het hier gepresenteerde opleidingsniveau dus nog niet het eindniveau is. Paragraaf 3 gaat hier verder op in.

5. Bevolking van 15–34 jaar naar herkomstgroepering en hoogst behaalde opleidingsniveau

Als de eerste en tweede generatie allochtonen voor mannen en vrouwen afzonderlijk worden vergeleken, blijkt dat het opleidingsniveau voor de mannen bij beide generaties ongeveer gelijk is. Daarbij moet worden bedacht dat veel tweede generatie allochtonen nog naar school gaan, waardoor het opleidingsniveau van de tweede generatie uiteindelijk hoger zal zijn. Tweede generatie niet-westerse vrouwen hebben een hoger opleidingsniveau, terwijl bovendien nog een aanzienlijk aantal onderwijs volgt (zie eveneens paragraaf 3). Vooral voor de tweede generatie Turkse en Marokkaanse vrouwen is het opleidingsniveau beduidend hoger dan dat van de eerste generatie.

Geconcludeerd kan worden dat de autochtone bevolking het hoogst is opgeleid, op de voet gevolgd door de westerse allochtonen. Surinamers en Antillianen nemen een middenpositie in. Turken en Marokkanen zijn van de hier vergeleken groepen het laagst opgeleid. De tweede generatie doet het wat betreft opleidingsniveau maar iets beter dan de eerste generatie, maar het verschil zal waarschijnlijk groter worden als iedereen in deze groep een eventuele opleiding voltooid heeft.

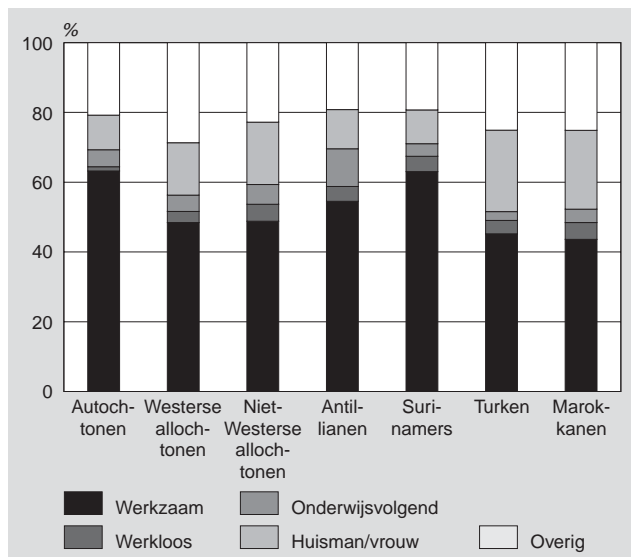
3. Wat doen allochtonen?

De autochtone bevolking en de Surinamers kennen de hoogste arbeidsdeelname. De laagste arbeidsdeelname is te vinden onder Turken en Marokkanen, terwijl Antillianen wat betreft arbeidsdeelname een tussenpositie innemen. In het algemeen is de arbeidsdeelname van de westerse allochtonen vrijwel gelijk aan die van de niet-westerse allochtonen. Ook in deze paragraaf wordt een vergelijking gemaakt tussen autochtonen en eerste en tweede generatie allochtonen. Eerst wordt de autochtone bevolking met eerste generatie allochtonen vergeleken.

Grafiek 6 laat zien dat autochtonen en Surinamers de hoogste arbeidsdeelname kennen, met respectievelijk 63,2 en 63,0 procent. Surinaamse vrouwen van 35 jaar of ouder hebben zelfs een hogere arbeidsparticipatie dan autochtone vrouwen in dezelfde leeftijdsgroep. Ongeveer een kwart van de Surinaamse vrouwen is alleenstaande moeder (Schapendonk-Maas, 2002) en moet een gezin onderhouden. Turken en Marokkanen hebben de laagste arbeidsparticipatie (ongeveer 45 procent). Voor de 35-plussers geldt dit voor zowel mannen als vrouwen, voor de 15–34-jarigen alleen voor de vrouwen. Bij de mannen van 15–34 jaar hebben de Antillianen een lagere arbeidsparticipatie dan de Turken en Marokkanen. De eerste generatie Turken en Marokkanen die als gastarbeiders naar Nederland kwamen, zijn in de loop der tijd werkloos geworden en konden geen andere baan vinden door de economische herstructurering in de jaren zeventig en tachtig (Dagevos, 2003a). De arbeidsdeelname van eerste generatie Turkse en Marokkaanse vrouwen van 35 jaar of ouder bedraagt slechts de helft van die van de autochtone vrouwen. De Antillianen nemen in het algemeen een tussenpositie in (met uitzondering van de jonge mannen).

Het aandeel personen dat gezinstaken voor zijn rekening neemt, is het hoogst onder Turken en Marokkanen. Zij leiden over het algemeen een zeer traditioneel gezinsleven

6. Potentiële beroepsbevolking naar herkomstgroepering (1e generatie) en belangrijkste economische activiteit

waarbij vrouwen thuisblijven om voor het gezin te zorgen en het huishouden te doen. In de leeftijdsgroep van 35 jaar en ouder is ongeveer 52 procent van de Turkse vrouwen en 63 procent van de Marokkaanse vrouwen voltijd huisvrouw, tegen 24 procent van de autochtone vrouwen. Voor vrouwen jonger dan 35 jaar is het verschil nog groter: het aandeel Turkse en Marokkaanse vrouwen dat huisvrouw is, is bijna vijf keer zo groot als het aandeel autochtone vrouwen. Dit hoge percentage wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door de zogenaamde importbruiden. Veel Marokkaanse en Turkse mannen geven de voorkeur aan een traditioneel ingestelde vrouw, en zoeken daarom bij voorkeur een partner in het oorspronkelijke herkomstland (Groen, 2004). Turken en Marokkanen zijn vrijwel altijd gehuwd met een partner uit hetzelfde herkomstland (Hooghiemstra, 2003). Als deze vrouwen naar Nederland migreren, worden zij beschouwd als eerste generatie allochtonen. Onder Surinaamse vrouwen is het aandeel dat zich uitsluitend met huishoudelijke taken bezighoudt het laagst. Dit komt doordat de meesten van hen betaald werk verrichten.

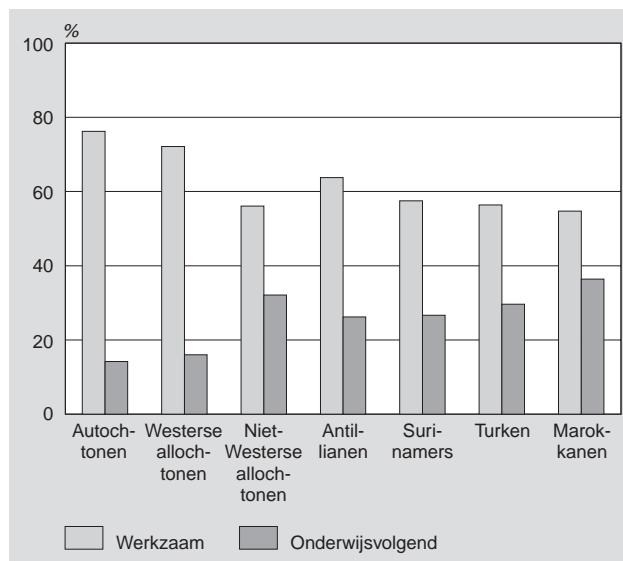
Van de hier vergeleken groepen is onder Antillianen het percentage studenten het hoogst. Omdat op de Nederlandse Antillen geen scholen voor hbo of universitair onderwijs zijn, komen veel jonge Antillianen voor studie naar Nederland. Het aandeel van studenten is onder vrouwen zelfs nog iets hoger dan onder mannen.

De werkloosheid onder de autochtone bevolking is laag, lager dan onder allochtonen. Onder eerste generatie allochtonen is de werkloosheid drie tot vier keer zo hoog als onder autochtonen, onafhankelijk van de herkomstgroepering.

De tweede generatie laat zich door onvoldoende waarnemingen minder uitgebreid vergelijken. Alleen arbeidsdeelname en het aandeel studenten laat zich vergelijken. Omdat de tweede generatie niet-westerse allochtonen vrijwel in zijn geheel jonger is dan 35 jaar, is een vergelijking gemaakt met de autochtonen en westerse allochtonen in deze leeftijdsgroep.

Grafiek 7 laat wederom zien dat onder autochtonen de arbeidsdeelname het hoogst is, gevolgd door de westerse allochtonen. De relatief lage arbeidsdeelname van Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen hangt opnieuw samen met de leeftijdsopbouw van deze groep, met naar verhouding zeer veel 15–19-jarigen van de tweede generatie. Onder tweede generatie Marokkanen is de arbeidsdeelname het laagst, maar vrouwen hebben, anders dan bij de andere herkomstgroeperingen, een hogere arbeidsdeelname dan mannen. Onder Marokkanen is het aandeel studenten ook het hoogst, voor zowel mannen als vrouwen. Voor vrouwen zou het een rol kunnen spelen dat het volgen en voltooien van een middelbare of hogere opleiding een manier is om gedwongen huwelijken te ontlopen (Hooghiemstra, 2003).

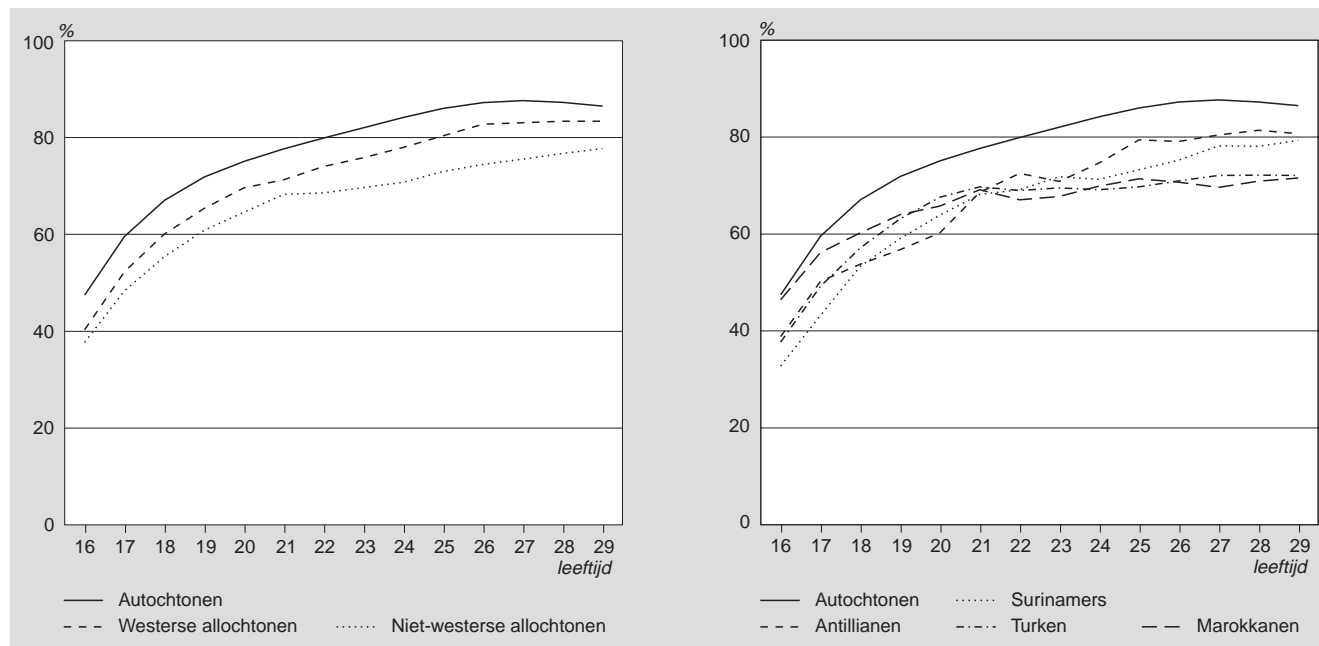
7. Aandeel werkzamen en studenten van 15–34 jaar naar herkomstgroepering (2e generatie)

In grafiek 8 is de arbeidsparticipatie van 16–29-jarigen voor autochtonen afgezet tegen die van de tweede generatie westerse en niet-westerse allochtonen. De arbeidsparticipatie voor 16- en 17-jarige niet-westerse allochtonen ligt dicht bij die van de westerse allochtonen. Na de leeftijd van 27 jaar daalt de participatie van autochtonen licht. Dit wordt geheel door vrouwen veroorzaakt; de arbeidsparticipatie van mannen blijft in deze leeftijdsgroepen constant hoog. Ook bij westerse allochtonen daalt de arbeidsparticipatie bij vrouwen vanaf 27 jaar. Bij niet-westerse allochtonen begint deze daling bij vrouwen een paar jaar later.

Ook is in grafiek 8 is de arbeidsparticipatie van de autochtonen uitgezet tegen die van de Antillianen, Surinamers, Turken en Marokkanen. Het verschil in arbeidsparticipatie tussen autochtonen en de tweede generatie Marokkanen is hoger naarmate de leeftijd hoger is. Dit verschil wordt nog groter als alleen vrouwen worden vergeleken. De arbeidsdeelname van tweede generatie Marokkaanse vrouwen jonger dan 21 jaar is vergelijkbaar met die van autochtone vrouwen van dezelfde leeftijd. Boven de leeftijd van 21 jaar daalt de participatie van Marokkaanse vrouwen echter, terwijl die van autochtone vrouwen blijft stijgen tot 27 jaar. De arbeidsdeelname van tweede generatie Turken

8. Aandeel werkzamen naar leeftijd en herkomstgroepering (2e generatie)

vanaf 18 jaar is vergelijkbaar met die van tweede generatie Marokkanen. Onder de 16- en 17-jarige Turken is de arbeidsparticipatie 10 procent lager dan onder hun Marokkaanse leeftijdsgenoten. Als alleen naar de vrouwen wordt gekeken, vertoont de arbeidsparticipatie van Turkse vrouwen hetzelfde verloop als die van Marokkaanse vrouwen. Het enige verschil is dat de participatie van Turkse vrouwen 10 procentpunten onder die van autochtone vrouwen ligt.

Onder de leeftijd van 21 jaar is de arbeidsparticipatie van de tweede generatie Surinamers en Antillianen het laagst. Vanaf deze leeftijd wordt het verschil in participatie kleiner en is de arbeidsparticipatie uiteindelijk ook hoger dan die van tweede generatie Turken en Marokkanen. De arbeidsparticipatie van de tweede generatie Antillianen is hoger dan die de tweede generatie Surinamers. Van de tweede generatie Surinaamse vrouwen is deze vanaf 26-jarige leeftijd hoger dan die van Turkse en Marokkaanse vrouwen. In de hogere leeftijdsgroepen is de participatie van tweede generatie Surinaamse vrouwen gelijk aan die van autochtone vrouwen.

In grafiek 9 wordt de arbeidsparticipatie van de eerste en tweede generatie vergeleken. Evenals in eerdere paragrafen is voor een goede vergelijkbaarheid de eerste generatie allochtonen beperkt tot personen jonger dan 35 jaar. De arbeidsparticipatie van de eerste generatie westerse allochtonen is ongeveer 20 procent lager dan die van de tweede generatie. Bij de niet-westerse allochtonen is dit verschil minder groot. De Surinamers vormen de enige groep waarin de arbeidsdeelname van de eerste generatie hoger is dan die van de tweede generatie. Dit komt vooral doordat veel eerste generatie Surinaamse vrouwen werken.

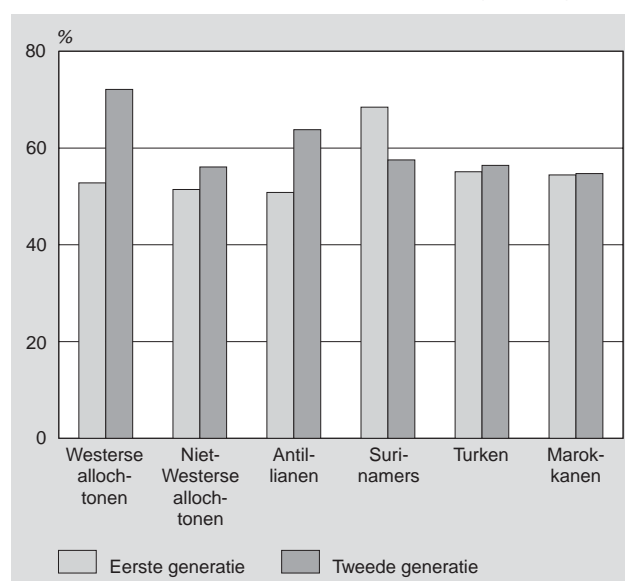
De naar verhouding hoge arbeidsparticipatie van de tweede generatie wordt bepaald door vrouwen. De tweede generatie vrouwen kent een hogere arbeidsparticipatie dan de eerste generatie uit hetzelfde herkomstland. Suri-

naamse vrouwen vormen hierop een uitzondering. Ook het aandeel studenten onder de tweede generatie Turkse, Marokkaanse en Surinaamse vrouwen is hoger dan bij de eerste generatie. Veel eerste generatie Surinaamse vrouwen verrichten betaald werk en veel eerste generatie Turkse en Marokkaanse vrouwen zijn huisvrouw.

Eerste generatie allochtone mannen hebben over het algemeen een hoge arbeidsdeelname, terwijl zich onder de tweede generatie mannen veel studenten bevinden. Dit kan voor het grootste deel worden verklaard door het feit dat de tweede generatie gemiddeld veel jonger is en vaak nog op school zit. Alleen de tweede generatie Antillianen heeft een hogere arbeidsdeelname dan de eerste generatie.

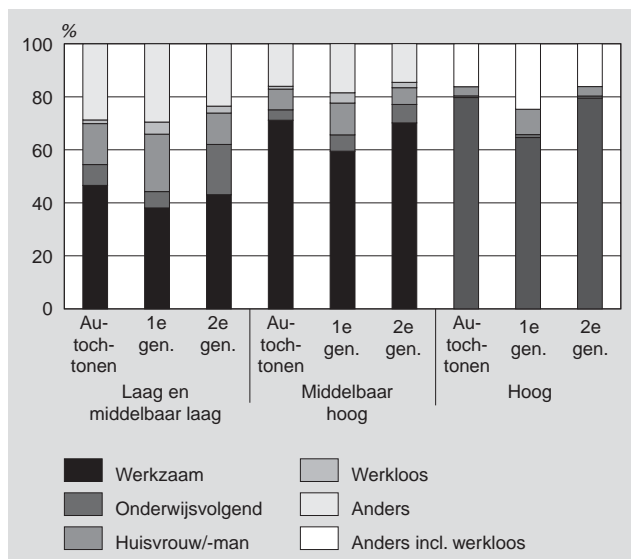
Het hoogst behaalde opleidingsniveau is van invloed op de soort economische activiteit van zowel de autochtone als de

9. Aandeel werkzamen van 15-34 jaar naar herkomstgroepering

allochtone bevolking. Hierbij kan geen onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende herkomstlanden, wegens een te gering aantal waarnemingen. Ook zijn de westerse en niet-westerse allochtonen hier samengevoegd. De resultaten zijn weergegeven in *grafiek 10*. Voor personen met hoger onderwijs is de categorie 'werkloos' samengevoegd met de categorie 'overig'. Ook dit hangt samen met een te gering aantal waarnemingen.

10. Potentiële beroepsbevolking naar herkomstgroepering, onderwijsniveau en belangrijkste economische activiteit

Uit de grafiek valt af te lezen dat de tweede generatie wat betreft verdeling van economische activiteit steeds meer op autochtonen gaat lijken, naarmate het opleidingsniveau hoger is. De lagere en middelbaar-laag opgeleide tweede generatie gaat naar verhouding vaak nog naar school en minder aan het werk. Dit kan aan het leeftijdseffect worden toegeschreven: de tweede generatie bestaat uit veel jonge mensen.

Onder de eerste generatie allochtonen zijn er relatief velen huisvrouw/huisman. Daarnaast telt de eerste generatie overal het laagste percentage werkzame personen. Opmerkelijk is dat dit zelfs geldt voor de eerste generatie allochtonen met een hoog onderwijsniveau.

4. Beroepsniveau naar onderwijs

De plaats van niet-westerse allochtonen op de Nederlandse arbeidsmarkt wordt voor een groot deel bepaald door lage of niet passende kwalificaties van deze groep. Als het effect van opleidingsniveau wordt uitgeschakeld, blijkt dat bij hetzelfde onderwijsniveau allochtonen werk van vrijwel hetzelfde niveau verrichten als autochtonen. Voor de tweede generatie is vrijwel geen verschil meer zichtbaar. Voor de vergelijking van beroepsniveaus is gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Occupation (ISCO). De ISCO-indeling kent tien hoofdgroepen.

In deze paragraaf is beroep verder ingedikt naar beroepen die een hoog vaardigheidsniveau vereisen (ISCO 1, 2 en 3), beroepen die een middelbaar vaardigheidsniveau vereisen (ISCO 0, 4, 5, 6, 7 en 8) en beroepen waarvan een laag vaardigheidsniveau volstaat (ISCO 9). Deze indeling

is ontleend aan de ILO (1990). Hoewel ISCO 0 en 1 daar niet konden worden toegedeeld, is op grond van onderwijsniveau van de personen die dergelijke beroepen uitoefenen besloten om ISCO 1 toe te delen aan beroepen die een hoog vaardigheidsniveau vereisen en ISCO 0 aan beroepen die een middelbaar vaardigheidsniveau vereisen. Bij ISCO 0 gaat het bovendien om weinig waarnemingen, zoals blijkt uit Schulte Nordholt et al. (2004; tabel 3.3).

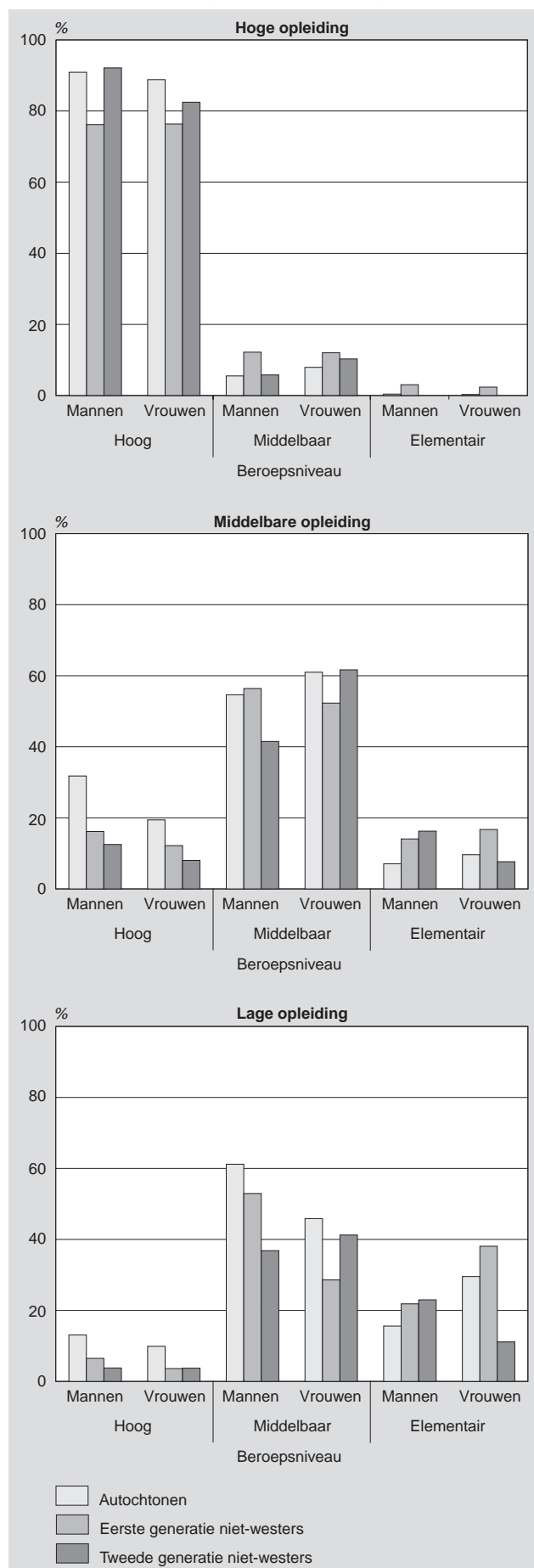
Meer dan 90 procent van alle hoog opgeleide autochtone mannen hebben een baan die een navenant hoog opleidingsniveau vereist. Dit geldt voor 76 procent van de eerste generatie niet-westerse allochtonen. De tweede generatie niet-westerse allochtonen laat op dit punt vrijwel geen verschil zien met de autochtonen. Voor vrouwen geldt min of meer hetzelfde als voor mannen (*grafiek 11*). Als wat nader in detail wordt gekeken naar de beroepen van hoog opgeleiden, blijkt dat mannen twee keer zo vaak als vrouwen in de hoogste beroepen werken (leidinggevende beroepen en landsbestuurders, ISCO 1), terwijl vrouwen twee keer zo vaak werken in de laagste categorie beroepen die een hoog opleidingsniveau vereisen (hogere en middelbare technici en vakspecialisten, ISCO 3).

Ruim de helft van alle personen die een middelbaar (laag of hoog) opleidingsniveau hebben, verrichten werk dat qua vaardigheden een middelbaar niveau vereist (*grafiek 11*). Autochtone vrouwen en tweede generatie niet-westerse vrouwen zijn met ruim 60 procent sterker vertegenwoordigd bij de middelbare beroepen, en tweede generatie mannen met ruim 40 procent naar verhouding minder sterk. Grotere verschillen komen naar voren bij beroepen die een hoog vaardigheidsniveau vereisen. Ruim 30 procent van de autochtone mannen en iets minder dan 20 procent van de vrouwen met een middelbaar opleidingsniveau hebben een beroep dat een hoog vaardigheidsniveau vereist. Dit geldt voor 16 procent van de eerste generatie niet-westers allochtone mannen en 12 procent van de niet-westers allochtone vrouwen. De tweede generatie niet-westerse allochtonen met een middelbare opleiding zijn nu nog slechts marginaal vertegenwoordigd in de beroepen die een hoge vaardigheid vereisen. Hierbij speelt waarschijnlijk een rol dat de tweede generatie nog aan het begin van haar maatschappelijke carrière staat en nog niet haar uiteindelijke positie op de arbeidsmarkt heeft gevonden.

Vrouwen met het hoogste beroepsniveau zijn minder sterk vertegenwoordigd in de beroepen die het hoogste vaardigheidsniveau vereisen (ISCO 1). Dagevos (2003b) schrijft dit verschil toe aan suboptimale benutting van vaardigheden, gezien het feit dat het opleidingsniveau binnen de groep gelijk is. Het aandeel van eerste generatie allochtone mannen en vrouwen met een middelbaar opleidingsniveau in beroepen die basisvaardigheden vereisen, is ongeveer twee keer zo hoog als het aandeel onder autochtonen met hetzelfde opleidingsniveau. Dit geldt, in mindere mate, ook voor de tweede generatie mannen, maar niet voor tweede generatie vrouwen.

Ongeveer 16 procent van de laag opgeleide autochtone mannen werken in beroepen die basisvaardigheden vereisen (*grafiek 11*). Dit geldt voor 30 procent van de autochtone vrouwen. Het aandeel van eerste generatie niet-westers allochtone vrouwen in elementaire beroepen is significant

11. Aandeel werkzamen naar geslacht, herkomstgroepering, beroepsniveau en hoogst behaalde opleiding

hoger dan dat van de tweede generatie niet-westers allochtone vrouwen. Tussen laag opgeleide autochtone en eerste generatie niet-westers allochtone mannen en vrouwen bestaat hetzelfde verschil als bij de middelbaar en hoog opgeleide personen: autochtonen komen op basis van de gevolgde opleiding verder dan eerste generatie niet-westerse allochtonen. Bij de tweede generatie bestaat er vrijwel geen verschil meer. Vrouwen komen op basis van de gevolgde opleiding wat betreft het niveau van het werk minder ver dan mannen.

5. Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen naar beroep

In deze paragraaf richt de analyse zich op de beroepen van de belangrijkste niet-westers allochtone groepen in de Nederlandse samenleving. Het bleek op basis van de beschikbare gegevens helaas niet mogelijk om voor deze groepen de samenhang tussen beroep en onderwijsniveau volledig te analyseren. Om deze reden is per beroepsniveau een aantal vergelijkingen gemaakt tussen autochtonen, Turken en Marokkanen, en Surinamers en Antillianen. In *grafiek 12 tot en met 15* worden de belangrijkste vergelijkingen gepresenteerd.

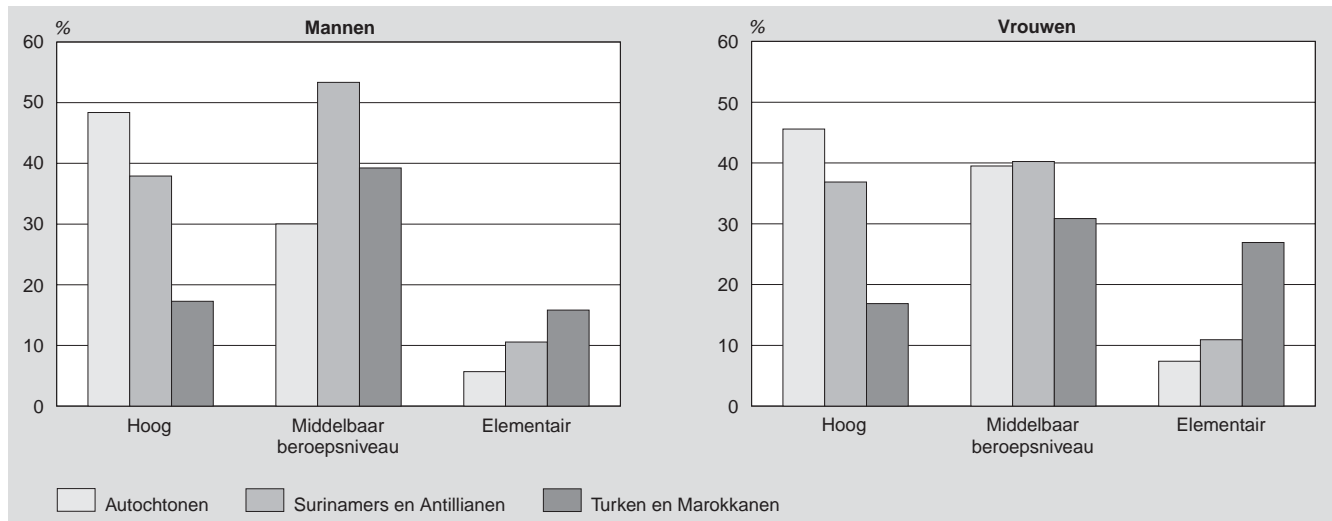
Hogere beroepen (ISCO 1, 2 en 3)

Ongeveer de helft van de autochtone mannen werkt in een beroep dat een hoog vaardigheidsniveau vereist. Dit geldt voor 40 procent van de Surinamers en Antillianen en voor minder dan 20 procent van de Turken en Marokkanen. Globaal genomen is het percentage vrouwen in hogere beroepen iets lager dan het percentage mannen. Surinamers en Antillianen zijn de uitzondering op deze regel. Binnen de hogere beroepen hebben vrouwen vooral beroepen als hogere en middelbare technici en vakspecialisten (het laagste niveau binnen de hogere beroepen), terwijl mannen vooral sterk vertegenwoordigd zijn bij de leidinggevende beroepen en landsbestuurders (het hoogste niveau binnen de hogere beroepen). Weer wordt de uitzondering gevormd door Surinamers en Antillianen. Surinaamse en Antilliaanse mannen werken binnen de hogere beroepen vaker als hogere en middelbare technici en als vakspecialisten (ISCO 3).

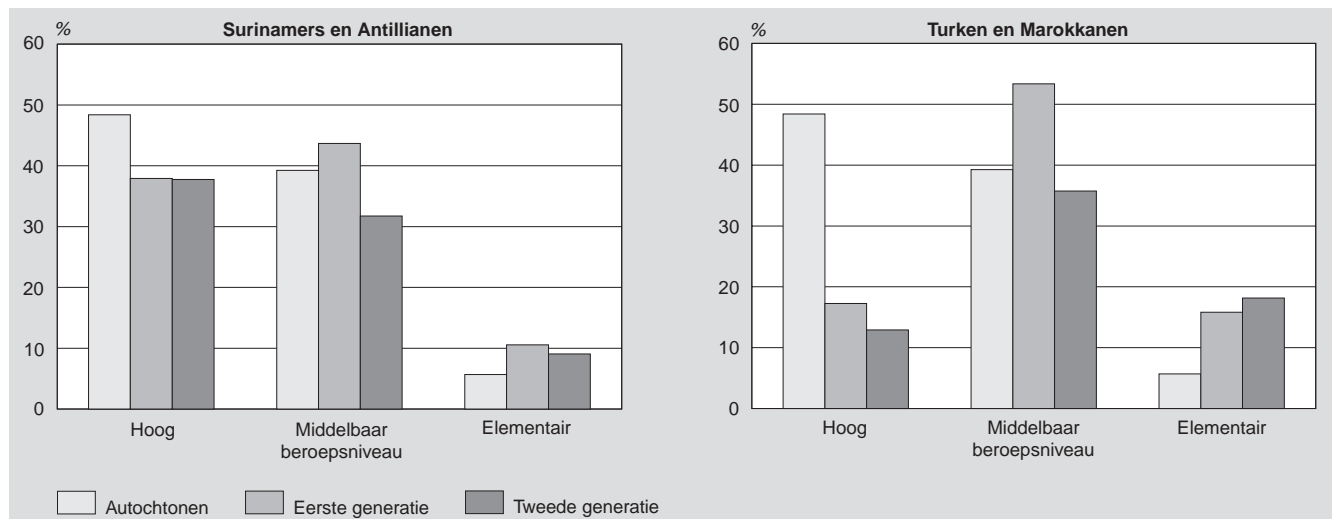
Bij een vergelijking van de eerste en tweede generatie allochtonen jonger dan 35 jaar is de eerste indruk dat het aandeel van de tweede generatie in beroepen die een hoog vaardigheidsniveau vereisen kleiner is dan dat van de eerste generatie. Eén mogelijke verklaring is dat lang niet iedereen van de tweede generatie zijn/haar opleiding heeft voltooid. Hierdoor is niet direct zichtbaar dat de tweede generatie het toch beter doet dan de eerste generatie. In de vorige paragraaf is immers aangetoond dat dit wel degelijk het geval is.

Mannen en vrouwen van 35 jaar of ouder hebben betere banen dan zij die jonger dan 35 jaar zijn. Tweede generatie Surinaamse mannen vormen een uitzondering, met juist een hoger aandeel jongere mannen in hogere beroepen. Naar verhouding weinig Antillianen jonger dan 35 jaar hebben een hoog beroep. Dit hangt waarschijnlijk samen met

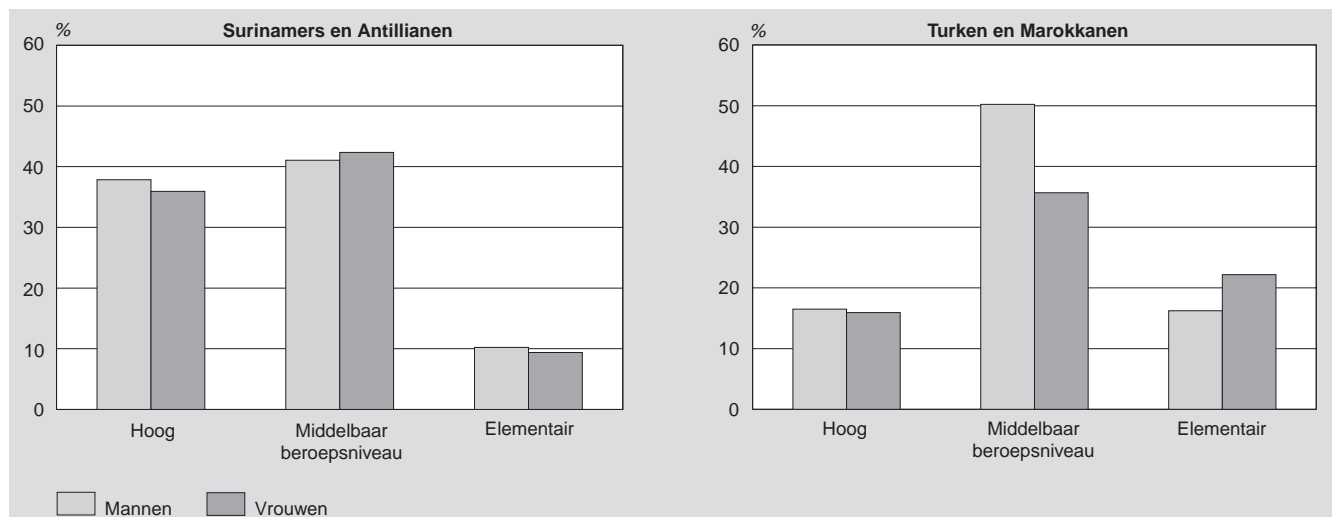
12. Potentiële beroepsbevolking naar geslacht, herkomstgroepering (1e generatie) en beroepsniveau

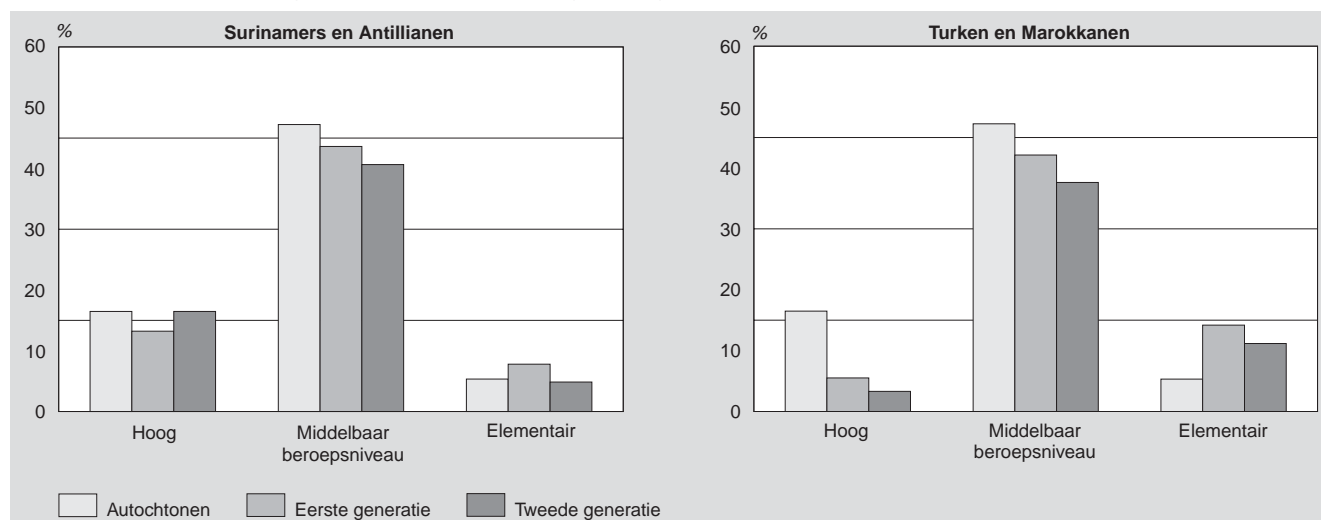
13. Potentiële beroepsbevolking naar herkomstgroepering (1e en 2e generatie) en beroepsniveau

14. Potentiële beroepsbevolking naar herkomstgroepering (1e en 2e generatie), beroepsniveau en geslacht

15. Potentiële beroepsbevolking van 15–34 jaar naar herkomstgroepering en beroepsniveau

het feit dat voor 1990 vooral hoog opgeleide Antillianen naar Nederland kwamen, en na die datum juist vooral laag opgeleide Antillianen.

Middelbare beroepen (ISCO 0, 4, 5, 6, 7 en 8)

Veertig tot vijftig procent van de allochtone mannen hebben een middelbaar beroep. Onder Marokkanen, en meer nog onder Turken, is dit percentage hoger. Het aandeel van vrouwen in middelbare beroepen is lager dan dat van mannen. Voor Marokkaanse en Turkse vrouwen is dit verschil nog duidelijker. Dit hangt samen met het lage opleidingsniveau van deze vrouwen. Bij mannen is er geen uitgesproken verschil tussen de eerste generatie van 35 jaar of ouder en jongeren. Bij vrouwen is het aandeel in middelbare beroepen onder de leeftijd van 35 jaar hoger. Dit geldt voor de Turkse vrouwen, en meer nog voor de Marokkaanse vrouwen. Een belangrijke verklaring hiervoor is dat deze jonge vrouwen veel langer een opleiding hebben kunnen volgen dan de oudere vrouwen.

Het aandeel van de tweede generatie Antilliaanse en Surinaamse mannen jonger dan 35 jaar in middelbare beroepen is vrijwel gelijk aan dat van de eerste generatie van deze leeftijd. Voor Turkse en Marokkaanse mannen geldt dat het aandeel van de tweede generatie in middelbare beroepen hoger is dan dat van de eerste generatie. Dit geldt ook voor Turkse en Marokkaanse vrouwen. Opmerkelijk weinig eerste generatie Antilliaanse vrouwen hebben een middelbaar beroep. Dit hangt mogelijk samen met het hoge aandeel dat een onbekend beroep uitoefent.

Als nog meer in detail wordt gekeken, valt op dat mannen andersoortige beroepen uitoefenen dan vrouwen. Vrouwen overheersen in administratieve beroepen en in lagere dienstverlenende en commerciële beroepen (ISCO 4 en 5). Mannen werken vaker in ambachtelijke beroepen en als bedieners van machines en als montagemedewerkers (ISCO 7 en 8). Dit fenomeen is bij alle hier onderzochte allochtone groepen zichtbaar, ongeacht herkomst.

Het aandeel van Surinamers en Antillianen in administratieve banen (ISCO 4) is hoger dan gemiddeld, terwijl dit aandeel voor Turken en Marokkanen lager dan gemiddeld

is. Een waarschijnlijke reden is dat veel Surinamers en Antillianen de Nederlandse taal van huis uit beheersen. Met deze achtergrond zijn zij dus beter toegerust voor dergelijke beroepen.

In de dienstverlening en onder winkelpersoneel (ISCO 5) zijn Surinaamse mannen (eerste en tweede generatie) en tweede generatie Antilliaanse vrouwen oververtegenwoordigd. Met uitzondering van de tweede generatie Marokkaanse vrouwen werken Turken en Marokkanen meer dan gemiddeld als agrarisch geschoolde arbeidskrachten.

Ambachtelijke beroepen (ISCO 7) zijn grotendeels mannenberoepen. Het aandeel van de eerste generatie Turken en Antillianen is hoger dan gemiddeld. Het aandeel van de tweede generatie dat dit soort werk doet is lager, maar de relatieve verschillen tussen de hier gepresenteerde allochtone groepen blijven bestaan. Mannen zijn ook goed vertegenwoordigd als montagemedewerker en in vergelijkbare beroepen (ISCO 8). Veel eerste generatie Turken en Marokkanen hebben een dergelijk beroep. Dit is voor de tweede generatie veel minder het geval. De eerste generatie was juist naar Nederland gehaald om te werken in de industrie. De tweede generatie is gemiddeld nog zo jong dat nog niet iedereen aan werken toe is.

Elementaire beroepen (ISCO 9)

Ongeveer 6 procent van de autochtone mannen en 7 procent van de autochtone vrouwen werkt in een elementair beroep. Onder eerste generatie Turkse en Marokkaanse mannen is dit aandeel bijna twee keer zo hoog. Onder Turkse en Marokkaanse vrouwen is dit aandeel zelfs vier keer zo hoog. Als ook nog onderscheid wordt gemaakt naar leeftijd, blijkt een kwart van de vrouwen jonger dan 35 jaar een elementair beroep uit te oefenen.

Dit geldt voor bijna een derde van de Turkse vrouwen van 35 jaar of ouder en voor bijna de helft van de Marokkaanse vrouwen van deze leeftijd. Dat er zoveel vrouwen een elementair beroep hebben, heeft alles te maken met hun lage scholingsgraad.

Evenals bij Turkse en Marokkaanse mannen, is het aandeel van de eerste generatie Surinaamse en Antilliaanse mannen in elementaire beroepen bijna twee keer zo hoog als onder autochtonen. Voor Surinaamse en Antilliaanse

vrouwen is dit aandeel (slechts anderhalf keer dat van autochtone vrouwen) kleiner.

6. Discussie en conclusies

De opvatting dat allochtonen in Nederland minder werken en vaker werkloos zijn dan autochtonen is wijdverbreid. De grafieken 6 en 7 laten inderdaad zien dat hun arbeidsparticipatie lager is dan die van autochtonen. Deze informatie lijkt de genoemde opvatting te ondersteunen. Zelfs de tweede generatie, waarvan men zou kunnen verwachten dat ze qua arbeidsmarktgedrag meer op autochtonen gaat lijken, wekt de indruk het niet al te goed op de Nederlandse arbeidsmarkt te doen.

De sleutel voor hoe goed allochtonen op de Nederlandse arbeidsmarkt presteren, is echter gelegen in het hoogst behaalde opleidingsniveau. Zoals in grafiek 10 is te zien, doen tweede generatie allochtonen het op de arbeidsmarkt bij een overeenkomstig opleidingsniveau ongeveer even goed als autochtonen. Het opleidingsniveau is dus de belangrijkste onderscheidende variabele.

Minder dan de helft van de laag opgeleide bevolking heeft een baan, tegen 80 procent van de hoog opgeleide bevolking. Het aandeel van de werkende bevolking is voor de tweede generatie ongeveer gelijk aan dat van de autochtone bevolking. De eerste generatie doet het naar verhouding iets minder goed. Dit verschil kan worden toegeschreven aan sociale en culturele factoren. Familieverplichtingen spelen een belangrijke rol in het leven van eerste generatie (vrouwelijke) allochtonen. Nieuwkomers op de Nederlandse arbeidsmarkt hebben meer moeilijkheden te overwinnen voordat ze een plekje hebben gevonden, zoals het leren van de Nederlandse taal en het creëren van relatienetwerken.

Als allochtonen een baan hebben, is het niveau van het werk, gegeven het hoogst behaalde onderwijsniveau, ongeveer gelijk aan dat van autochtonen (grafiek 11). Weer doet de tweede generatie het iets beter dan de eerste generatie, om dezelfde hierboven genoemde redenen. Uit de grafieken valt wel af te leiden dat vrouwen bij een bepaald opleidingsniveau minder vaak in hogere beroepen terechtkomen dan mannen, ongeacht of het om allochtone of autochtone vrouwen gaat. Dit verschijnsel is al lange tijd in vrijwel elk land geconstateerd en kan worden toegeschreven aan factoren als het vaker thuis blijven om voor de kinderen te zorgen en het hebben van deeltijdbanen.

Nu duidelijk is gemaakt hoe belangrijk een goede opleiding is voor het verwerven van een goede positie op de Nederlandse arbeidsmarkt is het van belang het hoogst behaalde opleidingsniveau van allochtonen onder de loep te nemen. De grafieken 3 en 4 laten zien dat ongeveer 60 procent van de autochtone bevolking een middelbaar-hoge of hoge

opleiding heeft genoten. Dit geldt voor 20 procent van de eerste generatie Turken en Marokkanen. De eerste generatie Surinamers en Antillianen zit hier met 50 procent tussenin.

De tweede generatie doet het iets beter dan de eerste generatie: ongeveer 30 procent van de tweede generatie Turken en Marokkanen heeft minimaal middelbaar-hoog onderwijs gehaald. Veel tweede generatie kinderen gaan nog naar school, zodat het uiteindelijke niveau van de tweede generatie hoger zal uitvallen. Hieruit valt te concluderen dat de tweede generatie het beter zal doen op de Nederlandse arbeidsmarkt, omdat hun opleiding beter is aangepast aan de behoeften van die arbeidsmarkt.

Literatuur

CBS, 2002, Standaard onderwijsindeling 1998. CBS, Voorburg/Heerlen.

Dagevos, J., 2003a, Werkloosheid en uitkeringsafhankelijkheid. In: SCP, Rapportage Minderheden 2003, blz. 201–230. SCP, Den Haag.

Dagevos, J., 2003b, Werkende minderheden: beroepsniveau, tijdelijke banen en mobiliteit. In: SCP, Rapportage Minderheden 2003, blz. 231–256. SCP, Den Haag.

Gijsberts, M., 2003, Opleidingsniveau en taalbeheersing. In: SCP, Rapportage Minderheden 2003, blz. 37–62. SCP, Den Haag.

Groen, J., 2004, Ballen, geen afwaskwast. De Volkskrant, 24 maart 2004.

Harmsen, C.N., J. van der Heijdt en C.J.M. Prins, 1991, In Nederland woonachtige personen van Surinaamse en Antilliaanse origine, 1 januari 1990. Maandstatistiek van de Bevolking 39(4), blz. 17–26. CBS, Voorburg/Heerlen.

Hooghiemstra, E., 2003, Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland. SCP, Den Haag.

ILO, 1990, International standard classification of occupations. ILO, Genève.

Schapendonk-Maas, H., 2002, Allochtone eenouders. Maandstatistiek van de Bevolking 50(7), blz. 18–19. CBS, Voorburg/Heerlen.

Schulte Nordholt, E., M.I. Hartgers en M.B.G. Gircour (eds), 2004, The Dutch Virtual Census of 2001, Analysis and Methodology. Statistics Netherlands, Voorburg/Heerlen.